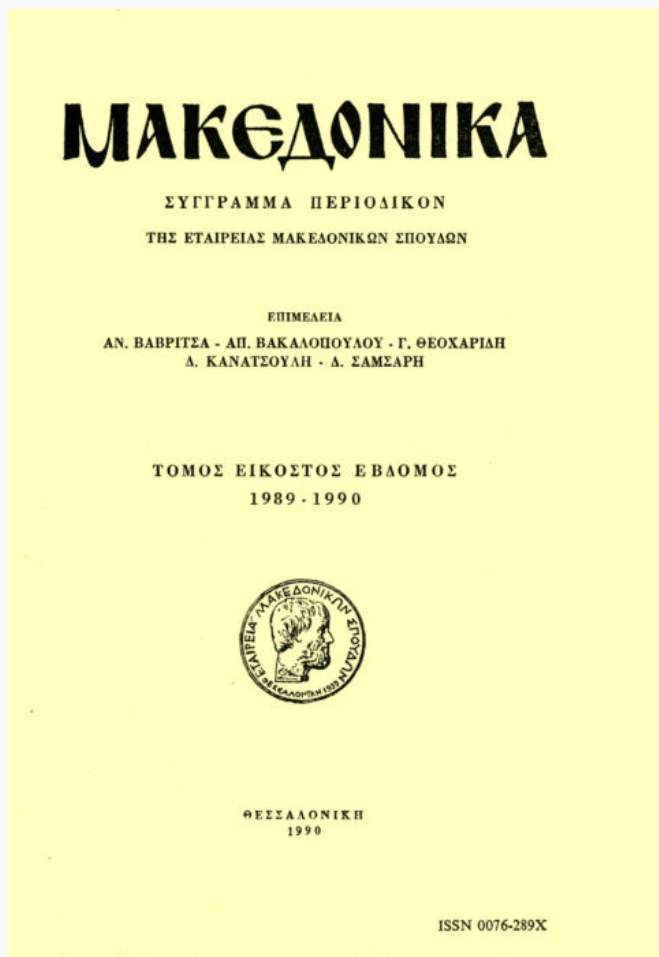

Μακεδονικά

Τόμ. 27, Αρ. 1 (1989)

Ετυμολογικά περιοχών της Μακεδονίας

Ευανθία Δούγα-Παπαδοπούλου

doi: [10.12681/makedonika.107](https://doi.org/10.12681/makedonika.107)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δούγα-Παπαδοπούλου Ε. (1989). Ετυμολογικά περιοχών της Μακεδονίας. *Μακεδονικά*, 27(1), 383–400.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.107>

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Στὴν ἐργασία αὐτὴ γίνεται προσπάθεια νὰ ἐτυμολογηθοῦν λέξεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς Μακεδονίας καὶ κυρίως ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς ὀρεινῆς Πιερίας καὶ τοῦ Βοῖου. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι καρπὸς τῶν ἀποστολῶν ποὺ πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τοῦ Γλωσσολογικοῦ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν στὶς παραπάνω περιοχὲς μὲ σκοπὸ τὴ συλλογὴ ἰδιωματικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου¹.

Τὰ χωριά ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχεται τὸ ὕλικὸ τῆς ἐργασίας εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἐλατοχώρι, Ἐλαφος, Λιτόχωρο, Μηλιά, Μοσχοπόταμος, Ράχη καὶ Ρητίνη τῆς Πιερίας, καὶ Αὐγερινός, Βελανιδιά, Βυθός, Δάφνη, Δίλοφος, Μπουχορίνα, Πεντάλοφος καὶ Πολυκάστανο τοῦ Βοῖου. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν λίγες λέξεις ἀπὸ τὸ Βελβεντό ποὺ προέρχονται ἐπίσης ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ, καθὼς καὶ μερικὲς ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας (Γρεβενά, Κολινδρό, Βλάστη, Θάσο κ.λ.) ποὺ περιέχονται στὰ γλωσσάρια διαφόρων συλλογῶν.

Οἱ λέξεις ποὺ ἐτυμολογοῦνται εἶναι οἱ ἑξῆς:

ἀβουλά ἡ:

Στὸ Βελβεντό ἡ λέξη σημαίνει τὴν ἀκροποταμιά².

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ οὐσιαστικὸ *βούλια* ἢ³ < ρ. βουλιάζω, ποὺ σημαίνει: «1) τόπος πάσχω· συχνὰ καθίζησιν καὶ μάλιστα μετὰ βροχὴν πολλήν, 2) τέλμα Θεσσ.»⁴, μὲ τὴν κατάληξη -ιά (πβ. τά: ἀπρουγιαλιά⁵, ποριά, ποταμιά, ραχιά, χαλικιά⁶ κ.λ.) καὶ τὸ προθετικὸ *α*.

Τὴ σημασιολογικὴ σύνδεση τῆς λέξης *ἀβουλά* μὲ τὸ *βούλια* τὴν ἐνισχύουν καὶ τὰ διαλεκτικά: *βούλιαγκας* ὁ: «βαθὺ μέρος κοίτης ποταμοῦ, ὅπου τὸ ὕδωρ ἀνακόπτει τὴν φορὰν τοῦ περιστρεφόμενου»⁷, *βούλιαγμα* τό:

1. Βλ. Εὐανθίας Δουγᾶ-Παπαδοπούλου, Ἑτυμολογικά τῆς περιοχῆς Πιερίας, «Μακεδονικά» 24 (1984) 214-233.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. ΙΑΝΕ (Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς), τ. 1, Ἀθήνα 1933, στὸ ἴδιο λῆμμα.

4. Βλ. ὁ.π.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Μοσχοπόταμο.

6. Βλ. Μ. Φιλίπτα, Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας, Ἀθήνα 1907, σ. 437.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 4, Ἀθήνα 1953, στὸ λ. *βούλιαγκας* ὁ.

«πτῶσις τοῦ ἐδάφους, βαθύλλωμα, λάκκος»¹, *βουλιάχτρα* ἤ: «τέλμα εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατόν νά βυθισθῇ τις»² κ.λ.

ἄδρακας ὁ:

Στὴ Μηλιά ἡ λέξις σημαίνει τὸ γόνατο, τὸ στρογγυλὸ δηλ. κόκαλο, τὴν ἐπιγονατίδα, μαζὶ μὲ τὴ λακκούβα ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ πίσω καὶ συνδέει τὸ μηρὸ μὲ τὴ γάμπα³.

Πρέπει νά συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ τύπο *ἄδράκι* τὸ⁴ τῆς Σάμου ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο *ἀτράκιον* τὸ⁵ < ἀρχ. *ἄτρακτος* ὁ⁶. Ἀπὸ τὸν τύπο *ἀτράκιον* ἔχουμε τὸ σημερινὸ *ἄδράχι* τὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς.

Ἡ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση τῆς λέξεως ἀπὸ τὸ *ἄδράχι* στὴν κλείδωση τοῦ γόνατου δὲν παρουσιάζει δυσκολίες, ἐπειδὴ ἡ ἴδια λέξις (*ἄδράχι*) σημαίνει καὶ διάφορα ἄλλα μέρη τοῦ σώματος, ὅπως: σπονδυλικὴ στήλη⁷, ὠλένη⁸, περόνη⁹. Ἐπίσης ὁ τύπος *ἄδραχτάς* ὁ¹⁰ ἔχει καὶ τὴ σημασία: «ὁ ἐπιστροφεὺς, ὁ σπόνδυλος ὁ σὺν τῷ τραχήλῳ στρεφόμενος»¹¹. *ἀκθάρ* τους, ἐπίθ.:.

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο σημαίνει τὸν ἀδύνατο, τὸν καχεκτικὸ ἄνθρωπο¹² καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐπίθετο *ἀκριθάρωτος*¹³ (α στερητικὸ + *κριθαρωτός*). Ἔτσι ἔχουμε: *ἀκριθάρωτος* >* *ἀκθάρουτος* (πβ. τά: *κριθάρι* > *κθάρ**, *κθαρίδους* (*κθαρίδου ψουμί*)), (*κθαρίδους καφές*), *κθαρουζούμ**, *κθαρουτροβάς* κ.λ., ὅλα ἀπὸ τὸ Βελβεντὸ)¹⁴ μὲ στένωση τῶν ἄτονων ω > ου καὶ ο > ου τῆς κατάληξης > *ἀκθάρ* τους μὲ ἀποβολὴ τοῦ νόθου ου.

Τὸ ἐπίθετο ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ἔννοια τοῦ ζώου ποὺ δὲν ἔφαγε *κριθάρι*, καὶ ἐπομένως δὲ δυνάμωσε καὶ ἔμεινε καχεκτικὸ, κατέληξε νά σημαίνει τὸ

1. Βλ. δ.π., στὸ λ. *βούλιαγμα* τό.

2. Βλ. δ.π., στὸ λ. *βουλιάχτρα* ἡ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 1, Ἀθήνα 1933, στὸ λ. *ἄδράχι* τό.

5. Βλ. Liddell-Scott-Kωνσταντινίδη, Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, τ. Α', στὸ λ. *ἀτράκιον* τό.

6. Βλ. δ.π., στὸ λ. *ἄτρακτος* ὁ.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἄδράχι* τό.

8. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἄδράχι* τό.

9. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἄδράχι* τό.

10. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἄδραχτάς* ὁ.

11. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἄδραχτάς* ὁ.

12. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

13. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 1, στὸ λ. *ἀκριθάρωτος*.

14. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

ἀδύνατο ζῶο καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ τὸν ἀδύνατο ἄνθρωπο. Στὸ Βελβεντὸ ἡ ἀντίθετη στὸ ἀκθάρ¹ τους λέξη εἶναι ἡ μετοχὴ κθαρουμένους², δηλ. γερός, γεροδεμένος, δυνατός.

ἀπρουγάλα ἡ:

Στὸ Μοσχοπόταμο ἡ λέξη σημαίνει τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, τὴν παραλία³. Ἡ λέξη εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὸ ἐπίθετο ἀπλός = ἀπλωτός, ἀβαθής⁴ καὶ τὸ οὐσιαστικὸ γιалός πού σέ χωριὰ τῆς Πιερίας, ὅπως τὸ Λιτόχωρο, συναντιέται καὶ μὲ τὸν τύπο γαλά ἡ⁵, μὲ ἀλλαγὴ δηλ. γένους.

Ἔτσι ἔχουμε: *ἀπλογιαλιά > *ἀπρογιαλιά μὲ ἀνομοίωση τοῦ λ > ρ ἐξαιτίας τοῦ λ πού ἀκολουθεῖ, > ἀπρουγάλα μὲ στένωση τοῦ ἄτονου ο > ου.

βανόμβλον τό:

Στὸν Πεντάλοφο Βοῖου ἡ λέξη σημαίνει ἓνα εἶδος μεγάλου ἀχλαδιοῦ⁶. Στὰ Γρεβενὰ ὁ τύπος βαινόμβλον⁷ ἔχει τὴν ἴδια σημασία, ὅπως ἐπίσης κι ὁ τύπος βανόμγλο⁸ πού περιέχεται στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ μὲ τὴν ἐνδειξὴ «ἐξ ἀγνώστου α' συνθετικοῦ καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ μήλου».

Ἡ λέξη εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά βαγένη-βαένι + μῆλο μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *βγαινόμγλον > *βγαινόμ'λον μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η, > βγαινόμβλον μὲ ἀνάπτωξη β ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα μλ μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η⁹ > βανόμβλον μὲ ἀποβολὴ τοῦ ι τῆς διφθόγγου γι⁹.

βουχά ἡ:

Στὸν Κολινδρὸ ἡ λέξη σημαίνει τὸ δικτυωτό, ἀπὸ ψιλὸ σύρμα, πού

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 2, Ἀθήνα 1939, στὸ λ. ἀπλός, ὅπου ἔχει καὶ τὴ σημασία: ἀπλωτός, ἀβαθής.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Μ. Παπαϊωάννου, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα Γρεβενῶν, Θεσσαλονίκη 1976, στὸ λ. βαινόμβλον τό.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 3, Ἀθήνα 1941, στὸ λ. βανόμγλο τό.

8. Βλ. Α. Παπαδόπουλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσης, Ἀθήνα 1926, σ. 38.

9. Βλ. Φιλήντα, Γραμματικὴ, σ. 100. Βλ. ἐπίσης Ν. Ἀνδριώτη, Φαινόμενα συναλοιφῆς καὶ χασμωδίας, «Ἑλληνικά» 29 (1976) 16, ὅπου ἔχουμε: ἀειπάρεθνη/ἀπάρεθνη, καμήος/καμός, ἀηδόνι/ἀδόνι κ.λ. Ἀπὸ τὴ Ρητίνη (προσωπικὴ συλλογὴ) ἔχουμε ἐπίσης τὰ: ἀπάρεθνους καὶ Ἀγάντς ὁ Ὑἱ Γιάνης.

βάζουμε στη μούρη τῶν ὑποζυγίων γιὰ νὰ μὴν τρῶνε τὸ φορτωμένο σ' αὐτὰ χόρτο¹.

Ἡ λέξι πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μσν. *ῥόχη* ἡ² < μσν. ὑπόχη³ ἀπ' ὅπου ἔχουμε: *πονχιά μὲ τὴν κατάληξι -ιά καὶ στὴ συνέχεια *βουχᾶ* μὲ ἡχηροποίηση τοῦ ἀρχικοῦ π ἀπὸ συμφορά. Ἀπὸ τὸ οὐς. *βουχᾶ* ἔχουμε στὸν Κολινδρὸ καὶ τὸ παράγωγο ρῆμα *βουχάζου*⁴ ποὺ σημαίνει: βάζω στὴ μούρη τοῦ ὑποζυγίου τὴ «βουχᾶ».

γαρλαίμ'ς, ἐπίθ.:

Στὴ Ράχη Πιερίας τὸ ἐπίθετο σημαίνει ἓναν ἄνθρωπο ψηλὸ κι ἀδύνατο⁵. Τὸ ἐπίθετο πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο *καρχαλολαίμης (κάρκαλο + λαίμης), ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν τύπο *καρχαλαίμ*'ς⁶ τῆς Θάσου μὲ τὴν ἴδια σημασία. Ἡ φωνητικὴ ἐξέλιξι τῆς λέξεως εἶναι ἡ ἐξῆς: *καρχαλολαίμης > *καρχαλουλαίμ'ς μὲ στένωσι τοῦ ἄτονου ο > ου κι ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η τῆς κατάληξης > *κακαρ'*λαίμ*'ς μὲ μετάθεσι τοῦ ρ καὶ ἀνομοιογενετικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *λου* > *καρλαίμ'ς μὲ ἀνομοιογενετικὴ ἀποβολὴ τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *κα* > *γαρλαίμ*'ς μὲ ἡχηροποίηση τοῦ κ > γ ἀπὸ συμφορά.

Ὁ τύπος *καρχαλαίμ*'ς τῆς Θάσου προήλθε ὡς ἐξῆς: *καρχαλολαίμης > *καρχαλαίμ*'ς μὲ ἀνομοιογενετικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *λο* καὶ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η τῆς κατάληξης.

δίφαλος, ἐπίθ.:

Τὸ ἐπίθετο στὴ Βελανιδιὰ Βοῖου λέγεται γιὰ τὸ δικέφαλο ἀετό· «εἶχιν πίσου στ' μβλάτ' ἓναν δίφαλου γιτὸ κινδημένου»⁷.

Τὸ ἐπίθετο μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ οὐσιαστικὸ τοῦ Ἑσυχίου *φάλα* ἡ⁸: μικρὰ κεφαλὴ, ποὺ ἔχει διασωθεῖ στὰ ιδιώματα τῆς Ἀνδρου, Λέσβου καὶ τῆς Ἀπειράνθου τῆς Νάξου μὲ τὴ σημασία: *Glatze* (φαλάκρα).

1. Βλ. Γ. Τσαμπουρή - Κ. Βουδριᾶ, Λαογραφικὰ καὶ γλωσσικὰ ιδιώματα τοῦ Κολινδροῦ, Κολινδρὸς 1986, στὸ λ. *βουχᾶ* ἡ. Στὸ Βελβεντὸ καὶ στὸ Βυθὸ Βοῖου ἔχουμε τὸν τύπο *πόχα* ἡ (ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ).

2. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 2, Ἀθήνα 1939, στὸ λ. *ἀπόχη* ἡ.

3. Βλ. ὁ.π. στὸ λ. *ἀπόχη* ἡ.

4. Βλ. Τσαμπουρή - Βουδριᾶ, ὁ.π., στὸ λ. *βουχάζου*.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Ἡ λέξι ἀπὸ τὴ χειρόγραφη συλλογὴ τοῦ Θασίτη Ἀργυρίου ποὺ εἶναι κατατεθειμένη στὴν Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. Ν. Andriotis, *Lexicon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*, Wien 1974, στὸ λ. *φάλα* ἡ.

δόβουλον τό, δουβόλ¹ τό:

Στό Ἐλατοχώρι τό οὐσιαστικό *δόβουλον* τό σημαίνει τό παλιό τραπεζομάνηλο, τό κάλυμμα, τήν πετσέτα κ.λ.¹ Ὁ ἴδιος τύπος στό Μοσχοπόταμο σημαίνει τό κωλόπανο τοῦ μωροῦ καί τό κουρέλι· «τά δόβουλα ἀπ' τοῦ μ'κρό», «σύρι δξου νά σμάις τά δόβουλα», «γίνγαν δόβουλα, πέταξέ τα»². Ὁ τύπος *δουβόλ³* τό συναντιέται στή Ράχη καί σημαίνει ἐπίσης τό κωλόπανο καί τό κουρέλι³.

Καί οἱ δύο τύποι πρέπει νά συνδεθοῦν μέ τό ἰταλικό οὐσιαστικό *tovaglia*· «Tessuto per biancheria da tavola»⁴.

ζβός, ἐπίθ.:

Στό Βελβεντό τό ἐπίθετο λέγεται γιά τό σπόρο πού δέν ἔχει ἀναπτυχθεῖ κανονικά κι ἔχει μείνει ἀδύνατος καί λεπτός· «ἀπόμ'νιν ζβός»⁵. Στόν Πολύγυρο τό ἴδιο ἐπίθετο σημαίνει ἀδύνατος, κούφιος· «οὔλα τά καρύδγα εἶνι ζβά»⁶.

Πρέπει νά συνδεθεῖ μέ τό ἐπίθετο τῆς κοινῆς *ζοφός* πού παράγεται ἀπό τό μεσαιωνικό *ζοφός*⁷. Ἔτσι ἔχουμε *ζουφός* μέ στένωση τοῦ ἄτονου *ο > ου⁸*, **ζ'φός* μέ ἀποβολή τοῦ νόθου *ου > ζβός* μέ ἡχηροποίηση τοῦ *φ > β* ἐξαιτίας τοῦ προηγούμενου ἡχηροῦ *ζ*.

ἴλυμα τό:

Στόν Κολινδρό ἡ λέξη σημαίνει τό κατακάθι⁹ καί πρέπει νά συνδεθεῖ μέ τό ἀρχαῖο οὐσιαστικό *ἴλυμα τό*¹⁰· sediment deposited in water πού προέρχεται ἀπό τό οὐσιαστικό *ἴλως ἡ*.

1. Ἀπό προσωπική συλλογή.

2. Ἀπό προσωπική συλλογή.

3. Ἀπό προσωπική συλλογή.

4. Βλ. C. Battisti - G. Alessio, Dizionario etimologico italiano, v. V (Ra-Zu), Firenze 1975, στό λ. *tovaglia*.

5. Ἀπό προσωπική συλλογή.

6. Βλ. Φ. Τάσιου, Γλωσσάριο τοῦ Πολύγυρου, «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς», τεύχ. 37-38 (Θεσσαλονίκη 1982-1983), στό λ. *ζβός*.

7. Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἑτυμολογικό Λεξικό τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς, Θεσσαλονίκη 1967, στό λ. *ζοφός*.

8. Εἶναι πολύ πιθανό ἡ τροπή τοῦ *ο > ου*, δηλ. *ζοφός > ζουφός*, νά εἶχε πραγματοποιηθεῖ στό μεσαίωνα, ὅπως μπορούμε νά ὑποθέσουμε ἀπό τοὺς τύπους τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς *ζούφιος* (Ἀνδριώτη, Ἑτυμολογικό Λεξικό) καί *ζουφός* (Μ. Φιλήτα, Γλωσσονομία καί γλωσσολογία ἐλληνική, τ. Α', Ἀθήνα 1924, σ. 32).

9. Ἀπό προσωπική συλλογή.

10. Βλ. Liddell - Scott - Jones, A Greek-English Lexicon, Oxford 1969, στό λ. *ἴλυμα τό*.

Ἡ τροπή τοῦ *v > ου* μπορεῖ νὰ ὀφείλεται σὲ χεῖλωση ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ χεῖλικοῦ *μ¹* ἢ στὴ διατήρηση τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ *ν²*.

κλαμώνον, ρ.:

Στὴ Μηλιά τὸ ρῆμα λέγεται γιὰ τὸ δέντρο, καὶ κυρίως τὴ «φιλουριά», ποὺ πετάζει κλαδιὰ καὶ μεγαλώνει ἀπότομα· «κλάμουνιν ἢ φιλουριά»³. Τὸ ρῆμα πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὰ ἀρχαῖα οὐσιαστικά *κλάμμα τό⁴* «*cser de vigne*», *κλάμα τό⁵* «*morceau*», καὶ τὰ κατωιταλικά *κλάμα τό⁶* καὶ *κλαμόδα ἡ⁷*, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ ρῆμα *κλάω-ῶ*. Τὴν ἴδια προέλευση ἔχει καὶ ὁ τύπος τοῦ Βελβεντοῦ *κλαμούρα ἡ*, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ ρήματα *κλαμονοῖράζουμι* καὶ *ξικλαμονοῖράζουμι* ποὺ λέγονται γιὰ τὸ κλωνάρι ποὺ κόβεται ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ μεταφορικά γιὰ τὴν παράλυση τῶν ἄκρων ἀπὸ ὑπερβολικὴ κούραση· «κλαμουοῖράσκαν (ξικλαμουοῖράσκαν) τὰ χέρῳα μ'»⁸.

κουταλεύον, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: ἀνακατεύω μέσα σὲ διάφορα ἀντικείμενα νὰ βρῶ κάτι, ψάχνω ἀνακατεύοντας· «τί κουταλέβ'ς στοὺ βαούλου κι μὴ τὰ'ριξις ὄλα ὄξου;»⁹.

Τὸ ρῆμα ἀνάγεται στὸ μεσαιωνικὸ *κουταλεύω*¹⁰ ποὺ ἔχει τὴν ἴδια σημασία.

Ἀπὸ τὸ ρῆμα ἔχουμε στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο *κουτάλας-ου*¹¹ μὲ τὴν σημασία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ψάχνει ἀνακατεύοντας· «εἶνι μῆὰ κουτάλου, δὲν ἀφήῃ τὰ δῶδ ἀνδάμα»¹².

κουτιλέτῳ τὸ:

Στὴ Ράχη καὶ Μηλιά ἡ λέξη σημαίνει τὴ θηλειά, τὴν κλωστή τοῦ

1. Βλ. Χ. Συμεωνίδη, Χεῖλωση στὴ Μεσαιωνικὴ καὶ Νέα Ἑλληνικὴ, «Βυζαντινά» 4 (Θεσσαλονίκη 1972) 237 κέξ.

2. Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, Περὶ τοῦ Υ̅ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ, ΜΝΕ (Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά), τ. Β', Ἀθήνα 1907, σ. 277 κέξ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. P. Chantraine, Dictionnaire étymologique de la langue grecque (A-K), Paris 1968, σ. 538-539, στὸ λ. *κλάω*.

5. Βλ. Chantraine, ὁ.π.,

6. Βλ. Andriotis, Lexicon, στὸ λ. *κλάσμα τό*.

7. Βλ. Andriotis, ὁ.π.,

8. Ὅλα ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Βελβεντό.

9. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

10. Βλ. Du Cange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis, Graz 1958 (φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση Leiden 1968), στὸ λ. *κουτάλι*.

11. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

12. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

μιταριοῦ¹ και πρέπει να συνδεθεῖ με τὸ βουλγάρικο διαλεκτικὸ *kutelec** < οὔσ. *kutel*² = πόντος, θηλειά, ἀπ' ὅπου προέρχονται κι ἄλλοι παράγωγοι διαλεκτικοὶ βουλγάρικοι τύποι με σημασίες σχετικές με τὸν ἀργαλειὸ καὶ τὴν ὑφαντικὴ⁴.

Ὁ τύπος *κουτιλέτσ'* προήλθε ἀπὸ στένωση τοῦ ἄτονου ε > ι καὶ ἄλλα γῆ γένους.

κστέλα ἦ:

Στὸν Πεντάλοφο, Δίλοφο καὶ σ' ἄλλα χωριά τοῦ Βοῖου ἡ λέξη σημαίνει ἓνα δοχεῖο ξύλινο γιὰ νὰ βάζουν μέσα ἀλεύρι, δημητριακὰ κ.λ.⁵.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ με τὸ μεσαιωνικὸ *σκουτέλα* ἡ⁶, ἀπ' ὅπου ἔχουμε: *σκουτέλα* > *σκ'τέλα* με ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ου > *κστέλα* με ἀντιμετάθεση τῶν σκ > κσ.

λιμπστήρις οἶ:

Στὸν Κολινδρὸ τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει τὰ λουριά πού δένουν στὸ λαιμὸ τῶν ζώων⁷. Ἡ λέξη συνδέεται με τὴν κυπριακὴ *λιμιστήρα* ἡ⁸. «λε-πτὸν σχοινίον. Ὑγκρ. ἡ *λιμιστηρούδα*. Ἡ λέξη προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο οὐσιαστικὸ *λαιμιστήρ* ὁ, με τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *λαιμιστήρ > *λαιμιστήρας > *λαιμιστήρα ἡ με ἀλλαγὴ γένους > *λιμιστήρα* με στένωση τοῦ ἄτονου αι > ι > **λιμ'στήρα* με ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ι > *λιμπστήρα* με ἀνάπτυξη π ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα *μσ* μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ι⁹.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Bălgarski etimologičen rečnik, t. II, Izdatelstvo na Bălgarskata Akademija na Naukite, Sofija 1979, στὸ λ. *kotel*.

3. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *kotel*.

4. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *kotel*. Ἡ λέξη, ὅπως ἀναφέρει τὸ λεξικό, πέρασε καὶ στὰ ἀρωμονικά με τὸν τύπο *kutulej* καὶ συναντιέται ἐπίσης καὶ στὰ σερβοκροάτικα με τὸν τύπο *kotalac*. Τὸ λεξικὸ τῆ συνδέει με τὸ παλαιοσλάβικο ἀμάρτυρο *kailä* + παλαιοσλάβικη κατάληξη -*älä*.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Du Cange, Glossarium, στὸ λ. *σκοῦτλον τό*, ὅπου δίνει τοὺς τύπους *σκουτέλα* ἡ, *σκουτέλη* ἡ, καὶ *σκουτέλι τό*. Ὁ τύπος *σκουτέλι(σ)κ'τελ'* στὸ Βελβεντό, στὰ χωριά τῆς Πιερίας καὶ ἴσως κι ἄλλοῦ ἔχει τὴ σημασία τοῦ πιάτου με κόλλυβα πού προσφέρουν στὰ μνημόσυνα, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ διαβάσει ὁ παπὰς στὴν ἐκκλησία.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. Ξ. Π. Φαρμάκιδου, Ὑλικά διὰ τὴν σύνταξιν Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Κυπριακῆς Διαλέκτου, μέρος Β', ἐκδιδόμενον ὑπὸ Θεοφανοῦς Δ. Κυπρῆ, Λευκωσία 1983, σ. 23, στὸ λ. *λιμιστήρα* ἡ.

9. Βλ. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, σ. 38.

λουκανίθρα ἤ:

Στὴ Ρητίνη καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξις σημαίνει τὸ κόκκινο στίγμα, τὴν κοκκινίλα στοὺς μηροὺς καὶ στὰ γόνατα, ποὺ μοιάζει μὲ χιονίστρες καὶ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ συνεχὴ παραμονὴ κοντὰ στὸ τζάκι ἢ στὴ σόμπα¹.

Ἡ λέξις πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ σύνθετη κυπριακὴ *κωλόρυνθος* δ². «πρῆσμα ἢ οἶδημα μέρους τοῦ σώματος καὶ κυρίως τῆς κεφαλῆς», ποὺ στὸ ἰδίωμα τῆς Ρητίνης πρέπει νὰ εἶναι *κωλοαρνίθα* (ἀρνίθα λέγεται ἢ ὀρνίθα στὰ χωριά τῆς Πιερίας³, στὸ Βελβεντό⁴ κι ἄλλοι). Ἔτσι ἔχουμε: *κωλοαρνίθα > *κουλωναρνίθα* μὲ στένωση τῶν ἄτονων *ω* καὶ *ο* > *ου* > *κουλαρνίθα* μὲ συναλοιφὴ τοῦ *ου* + *α* > *α⁵* > *λουκαρνίθα μὲ ἀντιμετάθεση τῶν *κ-λ* > *λ-κ* > *λουκανίθρα* μὲ μετάθεση τοῦ *ρ*.

ματραγούνα ἢ, *ματραγούνας*, θηλ. *ματραγούνα*, ἐπίθ.:

Στὸ χωριὸ Ρητίνη τὸ οὐσιαστικὸ *ματραγούνα* ἢ σημαίνει τὴν ἐπίδραση, τὴν ἐλξη ποὺ ἄσκει κάποιος πᾶνω στοὺς ἄλλους μὲ τὴ γλυκιά του ὁμιλία καὶ τὴν καλὴ συμπεριφορὰ «ἔχ'ς τ' ματραγούνα ἰσὺ κι σιακούν' δλ'»⁶. Στὰ χωριά Μοσχοπόταμο καὶ Ἐλαφο τὸ ἐπίθετο *ματράγούνας*, θηλ. *ματραγούνα*, σημαίνει αὐτὸν ποὺ τὰ καταφέρνει μὲ τὶς κολακεῖες καὶ τὰ λόγια νὰ τὰ βολεῦει ὅπως θέλει, τὸν καταφερτζή⁷.

Τὸ οὐσιαστικὸ, καθὼς καὶ τὸ ἐπίθετο, συνδέονται μὲ τὸ ρουμάνικο οὐσιαστικὸ *mătrăgună*⁸: *mandrake*⁹, *mandragora*¹⁰.

Τὸ ρουμάνικο *mătrăgună* πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρχαῖο *μανδραγόρας* ὁ, τὸ φυτὸ μὲ τὶς γνωστὲς ὑπνωτικὲς καὶ ναρκωτικὲς ιδιότητες, καὶ πρέπει νὰ πέρασε στὰ ρουμάνικα μέσω τῆς λατινικῆς.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Θ. Κ υ π ρ ῆ, Γλωσσάριον Γεωργίου Λουκά, στὴ σειρὰ Ὑλικά διὰ τὴν οὐνταξιν Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Κυπριακῆς Διαλέκτου, μέρος Α', Λευκωσία 1979, στὸ λ. *κωλόρυνθος* ὁ. Βλ. ἐπίσης Ν. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, Ἑτυμολογικά καὶ σημασιολογικά, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 3 (Ἀθήνα 1941) 65-64.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 36-37.

6. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. Rumanian-English and English-Rumanian Dictionary, by M a r c e l S c h r ö n k r o n, New York, Copyright 1952, fifth printing 1975, στὸ λ. *mătrăgună*: Bot., mandrake, mandragora.

9. Βλ. Μέγα Ἀγγλο-Ἑλληνικὸν Λεξικόν, ἐκδόσεις «Ὀδυσσεύς», τ. 3 (Ἀθήνα ἄ. ἔ.), στὸ λ. *mandrake*: 1) *μανδραγόρας*, *καλάνθρωπος*, *ἀρκάνθρωπος*.

10. Βλ. Μέγα Ἀγγλο-Ἑλληνικὸν Λεξικόν, ὁ.π., στὸ λ. *mandagora*: *mandrake*.

μιστριώτ'κους, μπιστ'ριώτ'κους, ἐπίθ.:

Στὸν Κολινδρό¹ καὶ Μοσχοπόταμο² ἔχουμε τὸν τύπο μιστ'ριώτ'κους καὶ στὸ Βελεντό³ μπιστ'ριώτ'κους μὲ τὴν ἴδια σημασία: ζῶο ποὺ δὲν εἶναι: καθαροῦ αἵματος ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ διασταύρωση δύο διαφορετικῶν εἰδῶν.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μεσαιωνικὸ μυστούρα⁴: *mistura*, *mixtio*, ποὺ περιέχεται στὸ λεξικὸ τοῦ Ducange.

Ἔτσι ἔχουμε: *μιστουριώτικος > μιστ'ριώτ'κους μὲ ἀποβολὴ τῶν ἄτονων *ου* καὶ *ι*, > μπιστ-ριώτ'κους μὲ ἀποβολὴ καὶ τοῦ ἄτονου *ι* τοῦ θέματος καὶ ἀνάπτυξη *π* ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα *μσ* > *μψ* μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι*⁵.

μουρτσουβότανον τό, μουλτσουβότανον τό:

Στὸ Βελβεντό τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει ἓνα ἄγριο χόρτο μὲ χαρακτηριστικὴ μυρωδιὰ ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν παλιότερα γιὰ νὰ συγκεντρώουν τὶς μέλισσες⁶. Πρόκειται γιὰ τὸ μελισσοβότανο ποὺ ἀκολούθησε τὴν ἐξῆς φωνητικὴ πορεία: *μελισσοβότανο* > *μιλισσοβότανο* μὲ στένωση τῶν ἄτονων *ε* > *ι* καὶ τῶν *ο* > *ον* > **μιλ'σσοβότανον* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι*, > **μουλ'σσοβότανον* μὲ τροπὴ τοῦ *ι* > *ον* ἀπὸ ἀφομοίωση (ἢ καὶ ἀπὸ χεῖλωση ἐξαιτίας τοῦ παρακείμενου χειλικοῦ *μ*)⁷ > *μουλτσουβότανον μὲ ἀνάπτυξη *τ* ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα *λσ* μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι*⁸ > *μουρτσουβότανον* μὲ τροπὴ τοῦ *λ* > *ρ* ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ *τσ*⁹.

Στὴν Ἐλαφο τὸ οὐσιαστικὸ *μουλτσουβότανον* τὸ σημαίνει τὴ ναφθαλίνη¹⁰ καὶ εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὸ οὐσ. *μόλτσα* ἢ¹¹ = σκόρος (ἀπὸ τὸ βουλγ. *moles*: σκόρος, βῶτριδα, ὑποκ. *molica*) καὶ τὸ οὐσ. *βότανο* > δηλ. *μουλτσουβότανον*, μὲ τροπὴ τῶν ἄτονων *ο* > *ον*.

1. Βλ. Τ σ α μ π ο ὄ ρ η - Β ο υ δ ρ ι ᾶ, ὁ.π., στὸ λ. *μιστριώτ'κους*.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. *Du Cange*, *Glossarium*, στὸ λ. *μυστούρα* ἢ.

5. Βλ. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, σ. 38.

6. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

7. Βλ. Σ υ μ ε ω ν ῖ δ η, Χεῖλωση, ὁ.π., σ. 239 κἑξ.

8. Βλ. Ε. Μ π ο υ ν τ ῶ ν α, Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, Ἀρχεῖα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης, τ. Α', Ἀθήνα 1892, σ. 17.

9. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, Γραμματικὴ, σ. 80, ὅπου ἔχουμε: *βάλσαμο*/βάρσαμο, *κάλτσα* > *κάρτσα* κ.λ.

10. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

11. Ἡ λέξις εἶναι γνωστὴ στὸ Βελβεντό, Γρεβενά, Γέρμα Καστοριῶς, χωριὰ τοῦ Βοΐου, Καταφύγι, Πολύγυρο Χαλκιδικῆς κ.λ.

μουστρώνουμι, ρ.:

Στόν Κολινδρό τὸ ρῆμα σημαίνει καλλωπίζομαι¹ καὶ τὸ μεταρρηματικό οὐσιαστικό *μούστρουμα* τὸ σημαίνει τὸν καλλωπισμό².

Τὸ ρῆμα προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ ρῆμα *mostrare* < οὐσ. *mostra*, μὲ τὴν ἐξῆς φωνητική διαδικασία: *μοστράρω* > *μοστρώνω καὶ μέσο *μοστρώνομαι > *μουστρώνουμι* μὲ στένωση τῶν ἄτονων *ο* > *ου* καὶ τοῦ ἄτονου *αι* > *ι* τῆς κατάληξης.

ξανώρας, ἐπίρρ.:

Στῇ Μηλιά τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: ἀργά, κατόπιν ἐορτῆς· «νὰ μὴν ἴρθεῖτι ξανώρας», «ἐφυγιν ξανώρας»³.

Τὸ ἐπίρρημα πρέπει νὰ εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὴν πρόθεση *ξε*⁴ < *ἐκ* καὶ τὸ ἐπίρρημα *ἀνώρας*⁵ < ἐπίθ. *ἐνωρος*, ὁπότε ἔχουμε: *ξανώρας > *ξιανώ- ρως μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* τῆς πρόθεσης *ξε* καὶ συνίζηση μετὰ τοῦ *ια* > *ια*, > *ξανώρας* μὲ οὐράνωση τοῦ *ξ* ἐξαιτίας τοῦ *ι* ποὺ ἀκολουθεῖ. Ἡ τροπή τοῦ *ω* τῆς κατάληξης σὲ *α* ἐγινε ἀπὸ ἀναλογία πρὸς ἄλλα ἐπιρρήματα (πβ. τὰ *ἐνώρας* > *νώρας*⁶, *ἐξώρας* > *ξώρας*⁷, *γιαώρας*⁸ > καὶ *γιάουρας*⁹, *κατα- ώρας*¹⁰, *προουσώρας*¹¹ κ.λ.).

ξιλέστρατος, ἐπίθ.:

Στῇ Βλάστη τὸ ἐπίθετο σημαίνει τὸν ψηλὸ ποὺ βαδίζει ἀντικανονικά¹². Τὸ ἐπίθετο πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ *᾽ξιλέστατος*¹³ τῆς Λευκάδας· ἄτακτος, ἀκατάστατος < ἐπίθ. *ἐξωλέστατος*¹⁴ < *ἐξώλης*. Τὸ *ξιλέστρα- τους* προήλθε ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ οὐσιαστικοῦ *στράτα* ἢ.

1. Βλ. Τ σ α μ π ο ὄ ρ η - Β ο υ δ ρ ι ᾱ, ὁ.π., στὸ λ. *μουστρώνουμι*.

2. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *μούστρουμα* τό.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Γιά τὴ σημασία τῆς πρόθεσης *ἐκ* > *ξε* βλ. Γ. Γ α ρ δ ι κ α, Αἱ προθέσεις ἐν συνθέσει, «Ἀθηνᾶ» ΚΔ' (Ἀθήνα 1912) 121 κέξ.

5. Βλ. Andriotis, Lexicon, στ λ. *ἐνωρος*.

6. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, Γραμματική, σ. 360, § 1148.

7. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, ὁ.π.

8. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 5, τεύχ. 1 (Ἀθήνα 1984), στὸ λ. *γιαώρας*.

9. Βλ. ΙΑΝΕ, ὁ.π.,

10. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στῇ Ράχη. Τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: πρὸς τὸ παρόν.

11. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὰ χωριά τῆς Πιερίας. Τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: πρὸς τὸ παρόν· «προυνώρας καλὰ εἰμι».

12. Βλ. Μ. Ἀ θ. Κ α λ ι ν δ ῆ ρ η, Ὁ βίος τῆς Κοινότητος Βλάτσης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 357.

13. Βλ. Andriotis, Lexicon, στὸ λ. *ἐξωλέστατος*

14. Βλ. Andriotis, ὁ.π.,

ξηληβουθάζου, ξηληβόθασμα τό:

Στό Βελβεντό τό ρήμα σημαίνει: ανταποδίδω μιὰ προσφορά ἐργασίας, μιὰ παροχή ὑπηρεσίας, μέ τόν ἴδιο τρόπο καί γιά τήν ἴδια περίπτωση, π.χ. γιά τό σκάψιμο τοῦ ἀμπελιοῦ μέ σκάψιμο ἀμπελιοῦ, γιά τή σπορά μέ σπορά κ.λ. «θὰ ξηληβουθῶσαιμι κι ἱμεῖς τοῦ Νίκου πού μᾶς ἀβόητσιν πέρ'σ' στή θκή μας τ'ν ἀρραβώνα»¹. Τό *ξηληβόθασμα* εἶναι μεταρρηματικό καί σημαίνει τήν ἀνταπόδοση τῆς προσφορᾶς, τήν παροχή τῆς ἴδιας ὑπηρεσίας: «αὐτό εἶναι πού λές τοῦ ξηληβόθασμα γὰ τοῦ καλὸ πού μᾶς ἔκαμαν κι αὐτοί»².

Τό ρήμα εἶναι σύνθετο ἀπό τήν πρόθεση *ξε* < *ἐκ* καί τό ρήμα **ληβουθ-άζου* πού προέρχεται ἀπό τό διαλεκτικό οὐσιαστικό *ληβόθασ*³ < ἀλληλοβοήθεια, μέ στένωση τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* τῆς πρόθεσης καί στένωση ἐπίσης τῶν ἄτονων *ο* > *ου* καί *ω* > *ου* τῆς κατάληξης.

ξιμιδιανίζου, ρ.:

Στό Βελβεντό τό ρήμα σημαίνει: συνέρχομαι ἀπό ἀρρώστια, ἀναλαμβάνω, παίρνω ἀπάνω μου, ἀναπτύσσομαι· «ἦρθιν δίπ' στοῦ ἀμήν, μοῦ ξιμιδιάντσιν πάλι», «ἦταν πιτσι κι κόκαλου, ἀλλά τώρα ξιμιδιάντσιν καλά»⁴.

Τό ρήμα παράγεται ἀπό τό οὐσιαστικό *μεῖντάνι* τό⁵ πού προέρχεται ἀπό τό τουρκικό *meydan*: open space, public square; arena, ring, ground κ.λ.⁶ καί τήν πρόθεση *ξε* < *ἐκ*. Ἔτσι ἀπό τό *μιδιάν*⁷, ὅπως ἀποδίδεται ἡ λέξη στό ἰδίωμα τοῦ Βελβεντοῦ, ἔχουμε τό **μιδιανίζου* καί μέ τήν πρόθεση *ξε* > *ξι* (μέ στένωση τοῦ ἄτονου *ε* > *ι*) *ξιμιδιανίζου*, μέ συναλοιφή τῶν *υ* > *ι*⁷.

ξιφονσκά ἡ:

Ἡ λέξη στό Βελβεντό σημαίνει ἓνα εἶδος δέντρου μέ μαλακό ξύλο, τήν ἀφροξυλιά καί κουφοξυλιά, πού λέγεται καί χρυσόξυλο⁸.

1. Ἀπό προσωπική συλλογή.

2. Ἀπό προσωπική συλλογή.

3. Βλ. Μ π ο υ ν τ ὶ ν α, ὁ.π., στό λ. *ληβόθικια* ἡ (ἡ φωνητική ἀπόδοση εἶναι τοῦ συγγραφέα).

4. Ἀπό προσωπική συλλογή.

5. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ὶ τ η, Ἑτυμολογικό Λεξικό, στό λ. *μεῖντάνι* τό. Τό οὐσιαστικό στό Βελβεντό συναντιέται μέ τόν τύπο *μιδιάν* τό· «βγήκιν στοῦ μιδιάν», γνωστή ἔκφραση στό ἰδίωμα γιά ἄνθρωπο πού βγήκε ἀπό τήν ἀφάνεια κι ἀπέκτιψε ἀξία.

6. Βλ. Η. C. H o n y - F a h i z l i z, Turkish-English dictionary, Oxford 1957, στό λ. *meydan*.

7. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ὶ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 240-241.

8. Ἀπό προσωπική συλλογή.

Προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο **χρυσροφοῦν*λῖα μετὰ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: **ξαφονξ*λῖα μετὰ τροπὴ τοῦ α' συνθετικοῦ *χρυσάφι* > *ξάφι* (βλ. τὰ: *Ξάφω*¹ - **Ἀρξάφω*² < *Χρυσάφω*, *ἀρξός*³ < *χρυσός*, *Κστός*⁴ < *Χριστός*, *Κστόδουλος*⁵ < *Χριστόδουλος* κ.λ. καὶ τὰ: *χρυσός* > *χσός* > *ξός*⁶, *χρυσό* καὶ *χρυσάφι*-ξο καὶ *ξάφ'*⁷, *Χρυσάφω*, *Χρυσούλα* — *Ξάφον*, *Ξούλλα*)⁸ στένωσὶ τοῦ ἄτονου ο > ου καὶ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου υ > **ξαφονσ*κλῖα μετὰ ἀντιμετάθεσιν τῶν κσ(ξ) > σκ > **ξεφονσ*κλῖα μετὰ ἀντικατάστασιν τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς ξα μετὰ τὴν ξε ἀπὸ παρετυμολογικῆς ἐπίδρασιν τῆς πρόθεσιν ξε⁹ < ἐκ, > *ξιφον*-σκλῖα, μετὰ στένωσιν τοῦ ἄτονου ε > ι τῆς πρόθεσιν.

παρασκάλα τὰ:

Στὴ Μπουχορίνα Βοΐου ἡ λέξις σημαίνει τὰ πρηξίματα τῶν ἀδένων· «ῥόμ'σιν *παρασκάλα*»¹⁰.

Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸν *πρησκάλα* τὰ¹¹ < ρ. πρῆζω μετὰ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *πρησκάλα* > *πρασκάλα μετὰ προληπτικὴ ἀφομοίωσιν τοῦ η > α > *παρασκάλα* μετὰ παρετυμολογικῆς ἐπίδρασιν τῆς πρόθεσιν *παρά*¹².

πάσμα τό:

Στὸν Αὐγερινὸ ἡ λέξις σημαίνει μιὰ μεγάλην τολύπην ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τριάντα κλωνία νήματος¹³. Συνδέεται μετὰ τὸ ἀρχαῖον οὐσιαστικὸν *πάσμα* τὸ ποῦ σημαίνει: flock of wool¹⁴.

1. Βλ. Μπουντῶνα, ὁ.π., σ. 16.

2. Βλ. Μπουντῶνα, ὁ.π.

3. Βλ. Μπουντῶνα, ὁ.π.

4. Βλ. Μπουντῶνα, ὁ.π.

5. Βλ. Μπουντῶνα, ὁ.π.

6. Βλ. Φιλήντα, Γλωσσολογία, τ. Α', σ. 32.

7. Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, ΜΝΕ, τ. Α', Ἀθήνα 1905, σ. 254.

8. Βλ. Χατζιδάκι, ὁ.π., σ. 254.

9. Βλ. Χατζιδάκι, Περὶ τῆς χρήσεως τῆς προθέσεως ἐκ, ἐξ (ξε-), «Ἀθηνᾶ ΚΣΤ» (Ἀθήνα 1914) 10. Ἐπίσης τοῦ ἰδίου, Παρετυμολογίαι ἐν ταῖς προθέσεσι, ΜΝΕ, Β' τ., Ἀθήνα 1907, σ. 311-315.

10. Ἀπὸ προσωπικῆς συλλογῆς.

11. Ἀπὸ προσωπικῆς συλλογῆς στὸ Βελβεντό. Ἡ λέξις συναντιέται καὶ στὴν Ἠπειρὸ (βλ. Ε. Μπόγκα, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἠπείρου, τ. Α', Ἰωάννινα 1964, σ. 319) μετὰ τισς σημασίαις: 1) τὰ χοιραδικά, 2) ἡ παρωτίτις, 3) τὰ ἀγρία σύκα, τὰ προῦσκαλα (Χριστοβ.), ἐπειδὴ πρήζονται τὰ χεῖλη.

12. Βλ. Χατζιδάκι, Παρετυμολογίαι, ὁ.π.

13. Ἀπὸ προσωπικῆς συλλογῆς.

14. Βλ. Liddell-Scott-Jones, A Greek-English Lexicon, στὸ λ. *πάσμα* τό.

ρεφινάδα ἦ:

Στὰ Γρεβενὰ ἡ λέξι σημαίνει: ρακὴ ἐκλεκτῆς ποιότητος βγαλμένη ἀπὸ δευτέρη ἀπόσταξι¹. Ἐπίσης στὴν Ἡπειρὸ ἡ λέξι μὲ τὴ μορφὴ *ρεφινάδα*² σημαίνει: μεταβγαλμένη ρακὴ καὶ ὁ Μπόγκας τὴν παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *raffinata*³ < ρ. *raffinare*, ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι ὅτι προέρχεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ γαλλικὸ *raffinage*⁴: διυλισμένη ζάχαρη, μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *ρεφινάδα > *ρεφινάδα μὲ τροπὴ τοῦ *α* > *ε* ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ ὕγρου *ε*⁵ > *ρεφινάδα* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ε* > *ι*.

ρουβάλανο τό:

Στὴ Ρητίνῃ τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει τὸν καρπὸ τοῦ δέντρου ποῦ λέγεται *ροῦδ*⁶ τὸ κι εἶναι ἓνα εἶδος βελανιδιάς, τὸ ρουπάκι⁶.

Ἡ λέξι εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά *ροῦδι*⁷ + *βαλάκι* μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *ρουνοβάλανο > *ρουνοβάλανο μὲ πρόληπτικὴ ἀφομοίωση τοῦ *δ* > *β* > *ρουβάλανο* μὲ ἀνομοιωτικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *βο* καὶ στένωση τοῦ ἄτονου *ο* > *ου* τῆς κατάληξης.

σιδιρουπάρκους ὁ:

Στὸν Κολινδρὸ τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει ἓνα ἐργαλεῖο, σὰν λoσσό, μὲ μύτη μπροστά, γιὰ νὰ τρυποῦν σκληρὰ ἀντικείμενα⁸. Πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο *σιδεροπάλουκο (σίδηρο + παλούκι) μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *σιδεροπάλουκος μὲ ἀλλαγὴ γένους⁹ > *σιδιρουπάλ'κους* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ου* καὶ στένωση τῶν ἄτωνων *ε* > *ι* καὶ *ο* > *ου* τῆς κατάληξης > *σιδιροπάρκους* μὲ ὑποχωρητικὴ ἀφομοίωση τοῦ *λ* ἀπὸ τὸ προηγούμενο *ε*.

σκαρμόζου, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: στεριῶνω κάπου (σὲ δουλειά, διαμονὴ κ.λ.), σταθεροποιοῦμαι σὲ κάποια κατάσταση, μονιμοποιοῦμαι.

1. Βλ. Παπαϊωάννου, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα Γρεβενῶν, στὸ λ. *ρεφινάδα* ἦ.

2. Βλ. Μπόγκα, ὅ.π., τ. Β', Ἰωάννινα 1966, σ. 244, στὸ λ. *ρεφινάδα* ἦ.

3. Βλ. Μπόγκα, ὅ.π., στὸ λ. *ρεφινάδα* ἦ.

4. Βλ. Κ. Βαρθάτη, Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν, Ἀθήνα 1968, στὸ λ. *raffinage*.

5. Βλ. Φιλῆντα, Γραμματικὴ, σ. 78, ὅπου ἔχουμε: *ραπάνι* > *ρεπάνι*, *καθαρίζω* > *καθερίζω*, *πανάρι* > *πανέρι*, *ἄρραβόνα* > *ἄρρεβόνα* κ.λ.

6. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

7. Ἡ λέξι ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Πιερίας Ρητίνῃ, Ἐλατοχώρι, Μηλιά κ.λ.

8. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

9. Στὰ ἰδιώματα τῶν χωριῶν ποῦ ἀναφέραμε παραπάνω εἶναι συνηθισμένη ἡ ἀλλαγὴ γένους, ὅπως: ἡ *νεύσα*, ἡ *χάπ'χα*, οὐ *πλάτ'ς*, οὐ *γόνας*, οὐ *βάρους*, οὐ *γλέφαρους* κ.λ.

«δὲ μβόρ'σιν νά σκαρμόθ' σὶ καμῶ δ'λά», «πῆγιν καταδῶ, πῆγιν κατα-
κεῖ, δὲ σκάρμουσιν πουθινά»¹.

Τὸ ρῆμα προέρχεται ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ οὐσιαστικὸ *σκαρμός* ²:
«ξύλινον ἢ καὶ μετάλλινον κυλινδρικὸν ραβδίον ἐντιθέμενον κατακορύ-
φως ἐντὸς ἀνατρήσεως τῆς ἐπισκαλμίδος καὶ χρησιμεύον ὅπως εἰς τὸ
ἐξέχον ἄκρον αὐτοῦ τροποῦται ἢ κόπη διὰ τροπωτήρος», ποὺ προέρχεται
ἀπὸ τὸ μsn. *σκαρμός* ³.

σπανουλέτα, τσπανουλέτα ἢ:

Στὴ Ρητίνη, καθὼς καὶ στὰ χωριά τοῦ Βοῖου Αὐγερινός, Δάφνη, Πο-
λυκάστανο κ.λ., τὸ οὐσιαστικὸ μὲ τὶς δυὸ φωνητικὲς μορφές του σημαί-
νει τὸ μοχλὸς, τὸ πόμολο τοῦ παραθύρου⁴. Συνδέεται μὲ τὸ Ἰταλικὸ οὐσια-
στικὸ *spragnoletta* «specie di serramento di finestra venuto di Francia»⁵.
Ὁ γαλλικὸς τύπος εἶναι *espagnolette*⁶ = μοχλός, μάνδαλος, ζυγῶθρον πα-
ραθύρου.

σφράγκα ἢ:

Στὸ Ἐλατοχώρι, Ρητίνη, Ράχη καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξις σημαίνει
τὸν σκληρὸ ὄγκο ἀπὸ αἵμα καὶ πύον στὸ δέρμα τῶν γιδοπροβάτων συνή-
θως, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων ζώων, ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ τσίμπημα τοῦ
«δαθανιοῦ» καὶ ποὺ σπάζει, ὅταν ὀριμάσει καὶ μαλακώσει⁷.

Ἡ λέξις πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρωμουνικὸ *frángā*⁸ ποὺ ὁ Παρα-
hagi τὸ συνδέει μὲ τὸ μεταγενέστερο λατινικὸ *fragā*⁹ ποὺ προέρχεται ἀπὸ
τὸ λατινικὸ *fragum*-i¹⁰ καὶ σημαίνει κόμαρο, φράουλα. Τὸ ἀρχικὸ σ προ-
έρχεται ἀπὸ συμπροφορά¹¹.

Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση τῆς λέξεως ποὺ ἀπὸ φράουλα,

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Δ. Δ η μ η τ ρ ἄ κ ο υ, *Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, τ. (ΙΓ',
στὸ λ. *σκαλμός* δ.

3. Βλ. Du Cange, *Glossarium*, δ.π., στὸ λ. *σκαρμός* δ.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὰ παραπάνω χωριά.

5. Βλ. Battisti-Alessio, *Dizionario etimologico italiano*, v. V (Ra-Zu), στὸ
λ. *spagnolesco*.

6. Βλ. Β α ρ β ἄ τ η, *Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν*, στὸ λ. *espagnolette*.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. T. P a p a h a g i, *Dicționarul dialectului aromân*, București 1974, στὸ λ. *frângă*.

9. Βλ. Battisti-Alessio, δ.π., τ. III (Fa-Me), στὸ λ. *fraga*.

10. Βλ. δ.π.

11. Βλ. Χ. Π α ν τ ε λ ἰ δ η, Προσθήκη καὶ ἀφαίρεσις σ πρὸ συμφώνου ἐν τῇ Ἀρ-
χαίᾳ, Μέση καὶ Νέᾳ Ἑλληνικῇ, «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher» 6 (1928) 401-
431.

χαμοκέρασο κ.λ. κατέληξε νά σημαίνει τόν σκληρό δγκο, έχουμε καί τό αντίστοιχο γαλλικό *fraise* πού σημαίνει: 1) χαμοκέρασο, κοινῶς φράουλα, 2) κηλὶς τοῦ δέρματος ὅμοια μέ χαμοκέρασο¹.

τζαμούκον ἢ, τζουμούκας, ἐπίθ.:

Στὸ Μοσχοπόταμο ἡ λέξη σημαίνει ἓνα μακρὺ ξύλο, μέ πρόκες στήν ἄκρη, πού τὸ κρατᾶν οἱ τσομπάνηδες γιά ὄπλο². Πρέπει νά συνδεθεῖ μέ τὸ ἡπειρωτικὸ *τζουμάκ'* τὸ³ καὶ *τζουμάκα* ἀπ' ὅπου έχουμε: *τζουμάκα* > *τζαμούκα μέ ἀντιμετάθεση τῶν *ου-α* > *α-ου* > *τζαμούκον* μέ τὴν κατάληξη -ον πού συνηθίζεται στὰ ἰδιώματα τῶν χωριῶν τῆς Πιερίας γιά τὰ θηλυκά.

Μέ τὸ ἴδιο οὐσιαστικὸ πρέπει νά συνδεθεῖ καὶ τὸ ἐπίθετο *τζουμούκας*⁴ τῆς Ρητίνης πού σημαίνει τὸν χοντροκέφαλο. Ἔχουμε δηλ. *τζαμούκας > *τζουμούκας* μέ προληπτικὴ ἀφομοίωση τοῦ *α* > *ου*.

τριδέβονι, ρ.:

Στὸν Πολύγυρο Χαλκιδικῆς τὸ ρῆμα δίνεται στήν ἐξῆς φράση: «*τριδέβιτι ἢ δὲν τριδέβιτι* αὐτὸ τὸ μονοπάτι, ὁ δρόμος: *τριδέβιτι* αὐτὸ τὸ μονοπάτι, ὅταν τὸ μονοπάτι τὸ περπατοῦν πολλοὶ καὶ εἶναι εὐκολοδιάβατο καὶ δὲ *δριδέβιτι* τὸ ἀντίθετο»⁵.

Τὸ ρῆμα πρέπει νά συνδεθεῖ μέ τὸ μεσαιωνικὸ *τριοδεύω*⁶: «μαντεύομαι ἐν τριόδοις». Ἔτσι έχουμε: *τριοδεύομαι* > *τριονδεύονμι μέ στένωση τῶν ἄτων *ο* > *ου* καὶ *αι* > *ι* ἀντίστοιχα > *τριδέβονι* μέ ἀποβολὴ τοῦ *ου* τῆς διφθόγγου *ιου*, φαινόμενο συνηθισμένο στὰ βόρεια ἰδιώματα, ἀλλὰ καὶ στὰ νότια, στὸν Πόντο⁷ κ.λ.

τρούπ'κους ὁ:

Στὴ Θάσο ἡ λέξη σημαίνει τὴν ἄρρώστια πού μαζεύει ὑγρὸ στήν κοιλιά, τὴν ὕδρωπικιά⁸.

Πρέπει νά συνδεθεῖ μέ τὸ οὐσιαστικὸ *δρώπικας* ὁ⁹ τῆς νεοελληνικῆς, πού προέρχεται ἀπὸ τὸ μsn. *δρώπικας* ὁ < ἀρχ. ἐπίθετο *ύδρωπικὸς* < *ἔδρωψ* ὁ.

1. Βλ. Β α ρ β ἄ τ η, ὁ.π., στὸ λ. *fraise*.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. Μ π ό γ κ α, ὁ.π., τ. Α', στὸ λ. *τζουμάκ'* τό.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Φ. Τ ἄ σ ι ο υ, Γλωσσάριο τοῦ Πολύγυρου, «Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς» τευχ. 37-38 (Θεσσαλονίκη 1982-1983), στὸ λ. *τριδέβιτι*.

6. Βλ. Δ η μ η τ ρ ἄ κ ο υ, Μέγα Λεξικόν, στὸ λ. *τριοδεύω*.

7. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 238-239, ὅπου τά: *ἀγριγοῦρ' - νου* (ἀγριγοῦρ' νου, *τιμιμίμνον* (τιμιμίσμνον, *ἀχλιπάτ'* (χλιονπάτ' κ.λ.

8. Ἀπὸ χειρόγραφη συλλογὴ τοῦ Θεασίτη δασκάλου Ἀργυρίου.

9. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, Ἑτυμολογικὸ Λεξικόν, στὸ λ. *δρώπικας* ὁ.

Ἡ φωνητική ἐξέλιξη τῆς λέξης εἶναι ἡ ἐξῆς: *δρώπικος μέ τὴν κατάλ. -ος > *τρούπικους μέ τροπή τοῦ δρ > τρ (πβ. τά: ἀνδράχνη > ἀτράχνη¹, ἀ-ντράκλα², δραπέτης > τραπέτσι³ κ.λ.), τροπή τοῦ ω > ου ἀπὸ χεῖλωση ἐξαιτίας τοῦ παρακείμενου χειλικοῦ π⁴ καὶ τοῦ ἄτονου ο τῆς κατάληξης σε ου ἀπὸ στένωση, τρούπ'κους μέ ἀποβολή τοῦ ἄτονου ι τῆς κατάληξης.

Τὴν ἴδια προέλευση καὶ σημασία ἔχουν ἐπίσης καὶ τὰ ἡπειρωτικά διαλεκτικά ντρώπ'κα ἡ⁵ καὶ τὸ λευκαδίτικο δροπίκι τό⁶.

τᾱάζουμι, ρ.:

Στὸν Αὐγερινὸ τὸ ρῆμα σημαίνει φοβοῦμαι, τρομάζω⁷ καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ σκιάζομαι ὡς ἐξῆς: *στᾱάζουμι μέ τσιτακισμὸ τοῦ κ πρὶν ἀπὸ τὸ ι, φαινόμενο συνηθισμένο στὴν περιοχὴ (πβ. τά: στῆπαρ' τὸ <σκεπάρι, Παρασῆδονβή < Παρασκενή, στῆνλι τὸ <σχνλι τὸ κ.λ. τοῦ ιδιώματος)⁸, καὶ στένωση τῶν ἄτονων ο > ου καὶ αι > ι τῆς κατάληξης > τᾱάζουμι μέ ἀνομοιωτική ἀποβολή τοῦ ἀρχικοῦ σ.

φαλκίδα ἡ:

Στὴν Ἑλαφο⁹ ἔχουμε τὸν τύπο φαλκίδα ἡ ποὺ σημαίνει ἓνα εἶδος δρεπανιοῦ, πὶο γυριστὸ ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Ἐπίσης στὸν Κολινδρό¹⁰ ἔχουμε τοὺς τύπους φαλκίδα ἡ καὶ φαλκιδῆ τὸ καὶ στὴν Ἡπειρο¹¹ τὸν τύπο φαλκίδι τὸ μέ τὴ σημασία τοῦ δρεπανιοῦ.

Ἡ λέξη συνδέεται μέ τὰ μεσαιωνικά φαρκίς ἡ¹² καὶ φαλκίδιον τό¹³: δρεπάνι, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ λατινικὸ falx-falcis¹⁴: δρέπανον.

1. Βλ. Ἑμ.μ. Κ ρ ι α ρ ᾱ, Λεξικὸ τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς Δημόδους Γραμματείας, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1971, στὸ λ. ἀδράχνη ἡ.

2. Βλ. Κ ρ ι α ρ ᾱ, ὁ.π.

3. Βλ. Andriotis, Lexicon, στὸ λ. δραπέτης ὁ.

4. Βλ. Συμεωνίδη, Χεῖλωση, ὁ.π., σ. 249.

5. Βλ. Μ π ό γ κ α, ὁ.π., τ. Α', στὸ λ. ντρώπ'κα ἡ.

6. Βλ. Χ ρ. Λ ά ζ α ρ η, Τὰ Λευκαδίτικα, Ἰωάννινα 1970, στὸ λ. δροπίκι τό.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

8. Ὅλα ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

9. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

10. Βλ. Τ σ α μ π ο ύ ρ η - Β ο υ δ ρ ι ᾱ, ὁ.π., στὰ λ. φαλκίδα ἡ καὶ φαλκιδῆ τὸ.

11. Βλ. Μ π ό γ κ α, ὁ.π., τ. Α', σ. 411, στὸ λ. φαλκίδι τὸ ποὺ τὸ παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ falcio, ἐνῶ προέρχεται ἀπευθείας ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ φαλκίδιον τό.

12. Βλ. D u C a n g e, Glossarium, στὸ λ. φαλκίδιον τό, ὅπου δίνει στὰ ἐρμηνεύματα τῆς λέξης ἡ ἄλλα παράγωγα τῆς ἴδιας λέξης.

13. Βλ. D u C a n g e, ὁ.π., στὸ λ. φαλκίδιον τό.

14. Βλ. Ε ὕ σ τ ρ. Τ σ α κ α λ ῶ τ ο υ, Λατινοελληνικὸν Λεξικόν, Ἀθήνα ἄ.ε., στὸ λ. falx-falcis,

φλάσκα ἡ:

Ἡ λέξι στὸ Βελβεντὸ σημαίνει τὴν μπάτσα, τὸ δυνατό χτύπημα στὸ πρόσωπο· «τοὺν ἔδουκα μῦά φλάσκα, τοὺν ἥρθιν οὐ οὐρανὸς σφουνδύλῃ»¹. Ἡ λέξι πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ ρουμάνικη *fleașcă*² ποὺ ὁ Νικολαΐδης τὴ χαρακτηρίζει σλαβικῆς προέλευσης.

φουλίνα ἡ:

Στὴ Μηλιά καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξι λέγεται γιὰ ἓνα μικρὸ κορίτσι κλαψιάρικο καὶ πολὺ ζωηρό, τρελό· «ἄδι μουρὴ φουλίνα, φύγι ἀποὺ δῶ!»³. Ἡ λέξι πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἄρωμουνικὸ *ful' ină*⁴· «*sac fait de peau de mouton, tondue et retournée, qui sert à la conservation du fromage; ventre, panse; personne atteinte d'obésité*» ποὺ στὴ διάλεκτο τῆς Σαμαρίνας σημαίνει τὴν ἐπιπόλαιη καὶ ζωηρὴ γυναίκα, τὴν ἀσόβαρη καὶ ἐλαφριά⁵. Ὁ Papahagi συνδέει τὸ ἄρωμουνικὸ *ful' ină* μὲ τὸ λατινικὸ *fol-lina*⁶, adj.· «*d'outré, de soufflet*».

Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΕΥΝΑΝΘΙΑ ΔΟΥΓΑ-ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Κ. Νικολαΐδης, Ἑτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, Ἀθήνα 1909, σ. 570, στὸ λ. *φλάσκουτᾶ* ἡ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. P a p a h a g i, ὁ.π., στὸ λ. *ful' ină*.

5. Ἡ πληροφορία ἀπὸ τὴν κ. Μ. Δουγᾶ ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα.

6. Βλ. P a p a h a g i, ὁ.π., στὸ λ. *ful' ină*.

SUMMARY

E v a n t h i a   D o u g a - P a p a d o p o u l o u, Etymological idioms of Macedonian districts.

An attempt is made in this work to etymologize 47 wholly idiomatic words originating from Macedonian villages and especially from mountain areas of Pieria and Voio. The collection of the words was realized during special missions in the above mentioned districts, in the frame of a programme, by the Linguistic Department of the Society of Macedonian Studies, for the collection of idiomatic lingual material of Macedonian districts. Except of those words, there are some more taken from glossaries of other collectors, their origin from various Macedonian districts, and some of the private collection of the author from Velvendos of Kozani.